

9. APRÍLA 2025 9:19

N Prírode blízke hospodárenie v lese je ekonomicky výhodnejšie, hovorí lesník Michal Tomčík

Soňa Mäkká

ODOBERAŤ

Lesník Michal Tomčík, predseda občianskeho združenia Pro Silva Slovakia. Foto – Soňa Mäkká

Aktuálne sa takto hospodári približne v šestnástich percentách slovenských lesov, pre vládu však rozširovanie tohto spôsobu nie je priorita.

Denník N opäť vyráža na cesty po Slovensku, tentokrát do Spišskej Novej Vsi. Na týždeň sa tam sťahuje časť redakcie, prinesieme odtiaľ desiatky textov, zorganizujeme tam verejné diskusie. Prejdite na samostatnú stránku [Denník N v Spišskej Novej Vsi](#), kde nájdete všetky články, možnosť odoberať upozornenia na nové články e-mailom či zoznam dátumov verejných akcií.

Prírode blízke hospodárenie v lese zabezpečí takmer trvalú produkciu dreva bez toho, aby sa vynakladalo množstvo peňazí na obnovu a výchovu lesa na rozsiahlych rúbaniskách, hovorí Michal Tomčík, predseda občianskeho združenia Pro Silva Slovakia a zároveň vedúci odboru starostlivosti o ekosystémy na Správe Národného parku Slovenský raj.

Takýto les je stabilnejší a odolnejší voči škodcom či vetru. Bonusom je, že návštevník si nemusí ani všimnúť, že sa v lese vôbec ťaží.

V rozhovore sa dočítate:

- prečo je prírode blízke hospodárenie ekonomicky výhodnejšie;
- či štát podporuje tento spôsob hospodárenia v lesoch a akými spôsobmi;
- či je lykožrút bukový hrozbou a ako treba postupovať, aby sme sa vyhli kalamitám.

Čo znamená prírode blízke hospodárenie v lese?

Ide o také hospodárenie v lese, ktoré nevytvára rozsiahle holiny alebo rúbaniská. Napodobňuje procesy prebiehajúce v prírodných lesoch alebo v pralesoch, nejde však o takzvaný bezzásah. Lesník sa zameriava na každý strom individuálne a snaží sa vystupňovať jeho parametre ako objem, kvalitu alebo ekologickú hodnotu. Bežný návštevník si hospodársku činnosť poväčšine ani nevšimne.

Je to citlivý a k prírode šetrný spôsob hospodárenia, ktorý zanecháva lesný ekosystém takmer nepretržite celistvý a vytvára podmienky pre existenciu stromov podobne, ako keby žili v rodinách. Na jednej ploche žijú vedľa seba maličké stromčeky so staršími a starými až po stáročné velikány. Nejde o nový moderný výmysel, ako to niektorí zvyknú nazývať. Takýmto podobným štýlom sa lesy vyvíjali na našej planéte milióny rokov, až kým sa nezačali v stredoveku rúbať celoplošne najmä kvôli baníctvu a paseniu dobytku. Základy prírode blízkeho hospodárenia (PBHL) položili osvietení lesníci po celoeurópskych

drastických érach holorubov už v 19. storočí vo Švajčiarsku, v Nemecku, neskôr v Slovinsku. Dnes sú tieto myšlienky rozšírené po celej Európe.

Ako to vychádza finančne v porovnaní s klasickým hospodárením, keď sa vyrúbe väčšia plocha rovnako starého lesa naraz?

Väčšina lesníckych firiem je takmer úplne závislá od tržieb za vyrobené a predané drevo. Najťažšie je preto prvé obdobie prechodu na prírode blízke hospodárenie. Vtedy sa ťažia ako prvé najmenej kvalitné stromy, ktoré prinášajú menšie tržby. Tie kvalitné sa ponechávajú, aby sa vystupňovala ich hodnota a význam a aby ešte poskytli dostatočné potomstvo pre prirodzenú obnovu.

Prírode blízke hospodárenie v lese na Orave. Foto – Soňa Mäkká

Všetko sa robí jednotlivým výberom stromov alebo v malých skupinách. Z dlhodobého hľadiska je prírode blízke hospodárenie v lese ekonomicky výhodnejšie. Dokáže zabezpečiť takmer trvalú produkciu dreva bez nutnosti vynakladania vysokých nákladov na obnovu a výchovu lesa na rozsiahlych rúbaniskách, ktoré sa na hektár pohybujú aj v tisícoch eur.

Na koľkých percentách lesov na Slovensku sa takto hospodári a aký je trend?

Slovensko má 41,4-percentnú lesnatosť, čo znamená, že máme približne dva milióny hektárov lesa. Na približne 88-tisíc hektároch platí piaty stupeň ochrany, kde sa nehospodári, to je približne 4,4 percenta z celkovej výmery lesov.

Úpravou zákona o ochrane prírody a krajiny v roku 2020, ku ktorej významnou mierou prispela aj Pro Silva Slovakia, platí povinnosť používať prírode blízke hospodárenie v chránených územiach s tretím a vyšším stupňom ochrany, čo predstavuje cca 12 percent z celkovej výmery lesov. Ide najmä o národné parky a časť prírodných rezervácií či iné chránené územia.

K tomu treba prirátať aj výmery takto obhospodarovaných lesov mimo chránených území, čo môže byť dovedna za celé Slovensko približne 16 percent. Je pozitívne, že sa prírode blízke hospodárenie dostalo do lesnej hospodárskej evidencie a aj do klasifikácie porastov pri obnove programov starostlivosti o lesy. Trend teda určite rastie.

Prírode blízke hospodárenie v lese na Orave. Foto – Soňa Mäkká

Kto sa tomu venuje viac, štátne lesy alebo súkromní vlastníci?

Presný údaj neexistuje, ale myslím si, že z hľadiska výmery lesa viac štátne organizácie, pretože už len samotné národné parky zaberajú značnú plochu. Plus mnoho takto udržiavaných porastov je na území Lesov SR, ktoré to začali masívne zavádzať v období, keď bol ministrom pôdohospodárstva Ján Mičovský. V súčasnosti registrujem narastajúci záujem o prírode blízke hospodárenie aj v prípade Vojenských lesov a majetkov SR a tiež mnohých neštátnych subjektov.

Aký prístup k prírode blízkeho hospodáreniu v lese má súčasná vláda?

Vláda Igora Matoviča a neskôr Eduarda Hegera mala v tomto smere ambiciózne programové vyhlásenie vlády, výrazne orientované na lesníctvo a v rámci neho aj na podporu a rozširovanie tohto prístupu. Lesníctvu sa v ňom venovali tri samostatné strany.

Baliaca páska s potlačou

V programovom vyhlásení súčasnej vlády evidujem zmienku o prírode blízkom hospodárení v rozsahu jednej vety a celkovo výrazne nižší akcent na lesníctvo. Ani v médiách neregistrujem pozitívne vyjadrenia kompetentných alebo nejaký výrazný pokrok v oblasti rozširovania takeéhoto hospodárenia v lesoch. Skôr ide o obdobie politickej stagnácie alebo možno úpadok.

Za ministra Jána Mičovského ste boli generálnym riaditeľom sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva na ministerstve pôdohospodárstva. Zaviedli ste systém takzvaných koordinátorov, ktorí mali pomáhať štátnym lesníkom zavádzať tento spôsob hospodárenia. Ako to dopadlo?

Išlo o zamestnancov, ktorí pôsobili na generálnom riaditeľstve. Boli nezávislí od ekonomiky jednotlivých odštepných závodov a ich úloha spočívala najmä v tom, že mali učiť a radiť lesníkom na jednotlivých lesných správach, ako sa v praxi robí prírode blízke hospodárenie v lese.

Jednou z najdôležitejších praktických úloh bolo dohliadať a koordinovať prerozdelenie a plánovanie konkrétnych ťažieb, ich vyznačovanie a evidenciu. Obnovné ťažby, teda naplánované úmyselné ťažby v starých, takzvaných rubne zrelých porastoch, sa mali rozložiť na dlhší čas – štandardne z 30 rokov na 50 rokov, aby bolo odčerpávanie starých porastových zásob pomalšie a obnova generácií stromov v lese plynulejšia, čím by stromy ďalej zväčšovali svoj objem.

Michal Tomčík v lese na Smolníckej Osade, obhospodarovanom prírode blízkyim spôsobom.
Foto – Soňa Mäkká

Naopak, mali sa zvýšiť výchovné ťažby v mladých porastoch, čím by sa pozitívne ovplyvnila ich stabilita a kvalita. Tak dostaneme do porastu viac svetla a naštartujeme prirodzenú obnovu bez nutnosti zalesňovať.

Po odchode Jána Mičovského z postu za ministra Vlčana síce zvýšili počet týchto koordinátorov na 12, čo naoko vyzerá fajn, ale presunuli ich pod jednotlivé odštepne závody. Stratili tak nezávislosť, ktorá bola ich najsilnejším nástrojom. Je totiž otázne, nakoľko dostanú od riaditeľa odštepneho závodu priestor na niečo, čo je spočiatku ekonomicky nevýhodné. Z tých pôvodných niektorí dostali výpovede, niektorých preložili na iné pozície a niektorí odišli sami.

Je prírode blízke hospodárenie vhodný spôsob starostlivosti o lesy v národných parkoch?

Pripomenul by som, že národné parky pozostávajú z troch zón. Zóna A, v ktorej sa nesmie robiť nič – je ponechaná na prírodu. V zóne B, ktorá je dočasná a po desiatich až tridsiatich, v niektorých prípadoch možno až päťdesiatich rokoch sa z nej stane zóna A s piatym stupňom ochrany, sa princípy PBHL používajú s cieľom pripraviť porasty na to, aby sa mohli ponechať bez vplyvu človeka. Tu sa preferuje ekologická hodnota pred ekonomickou. Je to veľmi špecifická práca.

V zóne C sa plánuje hospodáriť dlhodobo a výlučne prostredníctvom prírode blízkeho hospodárenia v lese s prihliadaním nielen na ekologické, ale už aj na ekonomické faktory. Som presvedčený, že nielen v národných parkoch, ale celkovo pre všetky lesy, v ktorých sa človek hospodársky realizuje, by mal byť tento spôsob hospodárenia hlavným nástrojom na ich obhospodarovanie.

Čím je ekosystém lesa viac umelý, respektíve vzdialený od prírodného, tým viac je labilný voči faktorom, ktoré naň negatívne vplývajú. Na to by sme nemali

zabúdať.

Ako to funguje u vás v Národnom parku Slovenský raj?

Zonáciu máme schválenú už od roku 2015 ako jeden z prvých národných parkov na Slovensku. Prepojenie na prírode blízke hospodárenie sa na jeho území dialo už dávnejšie, ešte pred delimitáciou štátnych pozemkov po spustení reformy národných parkov v roku 2022.

Bolo to tak vďaka iniciatíve niektorých zamestnancov Lesov SR – odštepného závodu Prešov a tiež Urbariátu Hrabušice, ktorých pozemky sa na území parku nachádzajú. Od roku 2020 sa takto po zmene zákona hospodári na všetkých štátnych i neštátnych lesných pozemkoch v parku. V súčasnosti sa tento spôsob hospodárenia rozširuje aj na území jedného z najväčších neštátnych obhospodarovateľov cirkevných lesov Pro Populo Poprad aj mimo územia národného parku.

V akej kondícii sú lesy v národnom parku vo všeobecnosti?

Myslím si, že najväčšie kalamity má Raj už za sebou. Zastúpenie smreka v nich postupne ubudlo. Vďaka charakteru územia a neprístupnosti roklín sa zachovalo pomerne veľa pralesovitých fragmentov a bezzásahové územie zaberá teraz asi štvrtinu územia národného parku. Súčasnou snahou lesníkov je maximalizovať PBHL, robiť efektívne opatrenia na spomalenie rozpadu smrečín, ktoré zostali, a rovnako aj opatrenia zamerané na podporu stability a druhovej diverzity lesov.

Existujú motivačné finančné mechanizmy na podporu takéhoto hospodárenia v lese?

Z globálneho pohľadu celého Slovenska áno, existujú, ale podľa mňa sú stále nedostatočné. Sú to mechanizmy zo zdrojov ministerstva životného prostredia aj ministerstva pôdohospodárstva. Výraznou podporou bol operačný program

Kvalita životného prostredia, kde išlo okolo 12 miliónov eur najmä neštátnym vlastníkom.

Bola to výrazná pomoc, ktorú mohlo využiť mnoho subjektov existujúcich v rámci Natura 2000. Napríklad na spomínané nákladovo náročné prebudovanie, skvalitnenie ťažby, sprístupňovanie porastov, podsadby, preplatenie hodnoty za takzvané biotopové stromy, ktoré sa cielene ponechajú na prirodzené dožitie a rozpad, podporu ponechania takzvaného mŕtveho dreva alebo opatrenia orientované na výchovu porastov či ochranu pred poškodením zo strany raticovej zveri.

Les obhospodarovaný prírode blízky spôsobom na Smolníckej Osade, takzvaný biotopový strom, ktorý sa necháva v poraste na prirodzené dožitie. Foto – Soňa Mäkká

Súčasne ministerstvo životného prostredia tým, že zabezpečuje financovanie národných parkov, prispieva aj k vytváraniu podmienok pre možnosti uplatnenia prírode blízkeho hospodárenia na ich území.

Na strane rezortu pôdohospodárstva existujú možnosti čerpania podpory asi šesť miliónov ročne pre subjekty v prvom a šiestom roku platnosti desaťročného programu starostlivosti o les, nejde výlučne iba o prírode blízke hospodárenie. Dôležitým zdrojom je aj Spoločná poľnohospodárska politika, ktorá má prostredníctvom nového Programu rozvoja vidieka vyhradené

financie pre lesné hospodárstvo, nielen na PBHL do roku 2027 vo výške približne 100 miliónov eur.

Podľa informácií zo strany obhospodarovateľov však čerpanie veľmi komplikujú problémy s lehotami, so schvaľovaním a s posudzovaním žiadostí na úrovni Pôdohospodárskej platobnej agentúry a mnohých záujemcov to od predkladania žiadostí aj odrádza.

Aké sú trendy v Európe, čo sa týka hospodárenia v lesoch?

Trendom sa stávajú čoraz častejšie extrémne zmeny a náhle výkyvy počasia, ktoré majú niekedy fatálny vplyv na ľudí, ich majetok a infraštruktúru, ale aj na ekosystémy. Lesy majú veľmi vysokú schopnosť zmierňovať následky klimatických zmien a vyrovnávať extrémny. Nie sú však všemohúce. Európska únia si to uvedomuje a aktívne vstupuje do mnohých procesov, čo sa napokon prejavuje v lesníctve aj v poľnohospodárstve.

Európska asociácia Pro Silva Europe sa dostáva do pozície konzultanta európskej komisie v oblasti lesníctva. Trendom je aj to, že sa do extrému dostáva polarizácia medzi lesníckym sektorom a ochranou prírody, a to je zlé. Či z jedného, alebo druhého dôvodu by sme sa mali snažiť o integrované prístupy využívania lesov, medzi ktoré patria najmä prírode blízke postupy.

Strom napadnutý lykožrútom bukovým. Foto – Soňa Mäkká

Ministerstvo pôdohospodárstva v júli 2024 vyzvalo na zvýšení opatrnosti, dôsledné monitorovanie výskytu a početnosti lykožrúta bukového. O čo v prípade tohto hmyzu ide?

Ide o maličkého chrobáčka veľkého pár milimetrov. Orientuje sa prevažne na kmene bukov, do ktorých sa zavrtáva do lyka – to je pre strom veľmi dôležitá časť medzi drevom a kôrou, v ktorej prúdi najviac miazgy. Tým, že jeho larvy lyko vyžierajú, strom sa spočiatku bráni zvýšenou produkciou miazgy. Ak je lariev priveľa, tak aj mohutný a storočný strom pod ich náporom uschýna a odumiera. Napadnutý strom sa dá rozpoznať podľa tmavých a mokvavých škvŕn na kmeni alebo chrastavých rán.

Napáda oslabené stromy?

Ako všetky podkôrniky prednostne preferuje oslabené stromy vystavené stresu – funguje na princípe chemickej komunikácie pomocou feromónov. To sú látky, ktoré vylučuje oslabený strom do ovzdušia. Lykožrút ich cez svoje

zabudované receptory zaregistruje a obsadí konkrétny strom. Popri tom cez ďalšie feromóny prizve aj ďalších kamarátov a hostina sa začína.

Treba sa báť podobných veľkoplošných rozpadov oslabeného lesa spôsobených týmto chrobákom podobne, ako je to pri lykožrútovi smrekovom?

V minulosti bol vnímaný ako nepatrná a dlhodobá súčasť lesných ekosystémov, no dnes sa z neho rýchlym tempom stáva významná hrozba pre bukové lesy nielen doma, ale aj v ostatných štátoch Európy. Jeho populácia rastie geometrickým radom, podobne ako pri lykožrútovi smrekovom. Myslím si, že dokáže nabráť potenciál takého rozsahu, aby sa stal významným kalamitným škodcom. Lesníci jeho výskyt začali dôsledne monitorovať a posielat hlásenia o jeho pôsobení. Na profesionálnej úrovni v oblasti výskumu sa mu venuje Lesnícka ochrannárska služba v Banskej Štiavnici.

Čo treba s takýmto napadnutým stromom v hospodárskom lese robiť?

Podľa môjho názoru zamerať sa iba na napadnuté stromy a ich asanáciu neprinesie želateľné výsledky a nebude dostatočné. Je to chytanie mačky za chvost, respektíve riešenie dôsledku. V prvom rade sa treba zamerať na odolnosť potenciál lesov. To znamená znižovať stresové faktory pôsobiace na stromy. Tie treba vnímať v dvoch rovinách: prvá je tá, čo nevieme ako lesníci priamo ovplyvniť, ako výkyvy počasia, teplôt, zrážok. Druhá je taká, ktorú každý lesník ovplyvniť môže. Spočíva vo vytváraní takých podmienok pre stromy, aby sa v lese cítili komfortne. A práve tu PBHL poskytuje široké spektrum nástrojov, ktoré lesníci majú možnosť použiť. Úspech spočíva v ich správnom realizovaní a načasovaní.

Konkrétne?

Najviac vystresovaných stromov je na tzv. porastových stenách – to sú okraje rúbanísk, tak ich jednoducho ako lesný hospodár nebudem vytvárať a použijem jemnejšie metódy bez holín. Najviac labilné zo všetkých porastov sú umelo

založené monokultúry, teda porasty tvorené jedným druhom drevín, kde má každý strom rovnakú hrúbku a výšku.

Ak také porasty mám, tak sa ich čím skôr snažím rozpracovať za pomoci postupov PBHL a samotnej prírody, aby sa z monokultúr stali priaznivejšie lesy s bohatou štruktúrou. Presne tak, ako to úspešne robil dnes už nebohý Pavol Dendys na Orave alebo priekopník výberkových lesov Ladislav Alcnauer na Smolníckej Osade. Čím viac sa dokáže lesník priblížiť štruktúrou lesa, aj hospodárskeho, k prírodným lesom, tým menšie je riziko kolapsu nielen z titulu lykožrútov, ale celkovo mnohých škodlivých faktorov. Pri stromoch to funguje podobne ako u nás ľudí – tiež nenechávame samy deti alebo dôchodcov napospas problémom, ale pomáhame si navzájom.

Michal Tomčík

Lesník, venuje sa najmä prírode blízkeho hospodáreniu v lesoch. V minulosti pracoval v Národnom lesníckom centre, vo Vojenských lesoch a majetkoch, bol riaditeľom a odborným lesným hospodárom v Obecných lesoch Veľký Folkmar. V rokoch 2020 – 2021 bol generálnym riaditeľom sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva ministerstva pôdohospodárstva. Aktuálne pôsobí ako vedúci odboru starostlivosti o ekosystémy na Správe národného parku Slovenský raj. Venuje sa publikačnej, lektorskej a poradenskej činnosti so zameraním na prírode blízke hospodárenie v lesoch.

Máte pripomienku alebo ste našli chybu? Prosíme, napíšte na pripomienky@dennikn.sk.